

CHAPTER «MANAGEMENT OF NATIONAL ECONOMY DEVELOPMENT»

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-378-1-1>

Halyna Alekseievska

*Ph.D. International Economic Relations,
Associate Professor of the Department of World Economy
and International Economic Relations,
Odesa I.I. Mechnikov National University;
Senior Researcher Institute of Market Problems
and Economic-Ecological Research
of the National Academy of Sciences of Ukraine*

THE PLACE AND ROLE OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN A MARKET ECONOMY

Summary

Small and medium entrepreneurship is the most crucial institutional element of a market economy, determining the pace of economic growth and production efficiency. The SME sector in the European Union serves as the foundation of the economy, making a significant contribution to the gross domestic product (GDP) and fostering innovation. SMEs in Poland virtually constitute the entire business sector, addressing unemployment issues and contributing to the country's GDP. German SMEs possess an exceptionally strong culture of financing and state support, ensuring resilience to economic fluctuations and high labor productivity. Ukrainian SMEs play a pivotal role in the economy, creating jobs and contributing to the recovery of economic growth in the country. Ukraine needs to develop policies supporting and financially aiding SMEs, following the examples of Poland and Germany. The development of digital technologies can significantly enhance the competitiveness of Ukrainian SMEs in the global market. Ukraine should grant SMEs access to funding and resources, simplifying registration and tax procedures to support their sustainable development. SMEs can become the future for Ukraine, fostering regional economic development and reducing economic disparities. Supporting the development of SMEs in Ukraine will contribute to the creation of a modern and innovative country, occupying a significant place on the global economic stage.

Розділ 1. Економічна сутність малого та середнього бізнесу

З середини 1970-х років увага дослідників різних галузей та політиків до мікро, малих і середніх підприємств (ММСП) почала збільшуватись. Зростання ролі ММСП вважається кроком переходу від індустріального суспільства до інформаційного.

ММСП роблять значний внесок у процвітання національних економік, стимулюючи приватну власність і підприємницькі навички, цим самим вони відіграють важливу роль у створенні робочих місць. Вони здатні швидко адаптуватися до зміни ситуацій на ринку попиту та пропозиції. А також допомагають ефективніше використовувати ресурси, роблять вагомий внесок у торгівлю країни та стабілізують економічну ситуацію. Як розвинутих, так і країнах, що розвиваються малі та середні підприємства стали важливим інструментом для досягнення стійкого розвитку.

Малі та середні підприємства – це понад 90% усіх компаній світу, 70% робочих місць у приватному секторі та понад 55% ВВП у розвинених країнах [1]. ММСП також є рушійною силою тих економік на ринках, що розвиваються. У більшості країн, що розвиваються, спостерігається так званий «синдром відсутності середини», коли більшість приватних фірм є мікро- та малими, недостатньо великих фірм, де зосереджено виробництво та невелика кількість фірм середнього розміру.

Виділяється такі основні переваги ММСП у порівнянні з великими підприємствами:

- гнучкість ММСП під час прийняття рішень
- близькість до клієнтів, розуміння їх потреб та лояльність клієнтів
- легкість адаптування до змін ринку, у порівнянні з великими підприємствами, через зміну процесів та структури бізнесу в залежності від потреб.
- горизонтальна комунікація між усіма працівниками компанії, та висока цінність кожного працівника [2].

Мале та середнє підприємництво є базовою ланкою ринкової економіки. Підприємницька ініціатива, орієнтована на споживача, завжди спрямовується туди, де виникає незадоволений попит, і залишає сфери, які перестають відповідати запиту ринку. Таким чином, формується та підтримуються оптимальні господарські пропорції.

ММСП сприяють перебудові структури економіки, збільшенню об'ємів виробництва і товарообігу, впливають на розвиток конкуренції, створюючи для цього відповідні умови, забезпечують зайнятість населення та стимулюють розвиток інновацій та їх впровадження в процеси виробництва.

Малий та середній бізнес дуже швидко пристосовується до змін, які виникають на споживчому ринку, знаходять свій сектор чи нішу та

спроможні завдяки свої гнучкості, мобільності та інноваціям виробляти малі партії нової продукції. Поточні витрати компанії малого та середнього розміру, які виникають під час їх діяльності невеликі, структура організації та їх управління досить раціональна, вони вдаються до пошуку нетрадиційних методів, рішень та способів дії і відрізняються від великих фірм своєю ініціативністю та підприємливістю.

Від країни до країни визначення для ММСП різне, а також є випадки коли визначення ММСП відрізняється у межах певної країни. Існує показник IFC MSME Country Indicator, який об'єднує офіційні визначення рівня країни ММСП (мікро, малих та середніх підприємств) з більш ніж 176 економік. Комплексна база даних є унікальним джерелом даних, який підкреслює різноманітність визначень, що дозволяє Міжнародній фінансовій корпорації (IFC) оцінювати використання визначення в різних економіках. Останні дані свідчать про наступні спостереження: по-перше, кількість працівників продовжує бути найбільш широко використовуваною змінною для визначення МСМЕС в різних економіках. Однак пороги для класифікації підприємства за розміром різняться в різних країнах – і, іноді, навіть всередині країни. По-друге, в 77 країнах, де доступні дані, є 322 мільйони офіційних ММСП, де зайнято майже 72 відсотки співробітників приватного сектора [3].

Визначення ММСП у більшості країн світу включає такі критерії, як: кількість працівників, капітальні інвестиції, оборот компанії, активи, промисловість та тип власності. Кожна економіка світу окрім цього, дає власне визначення сектору ММСП, враховуючи індивідуальні правові та нормативні аспекти.

Кількість працівників, все ж таки, є найбільш поширеною та простою змінною, для надання характеристики малим та середнім підприємствам. Існує наступне визначення, з урахуванням кількості зайнятих працівників на мікро-, малих і середніх підприємствах:

- мікро: менше 10 працівників (використовує 82 із 120 країн);
- малі: 10–49 працівників (75 із 120 економік світу);
- середній: 50–249 працівників (46 із 120 країн).

Це визначення ММСП є найбільш відомим, та узгоджується з тим, що використовується в Європейському Союзі, хоча визначення ЄС також включає оборот фірми та вартість активів [4].

Для ринкової економіки сектор ММСП є надзвичайно важливим, так як він підвищує інноваційний потенціал держави, скорочує рівень безробіття, сприяє розвитку конкурентоспроможності та зовнішньо-економічної діяльності, стимулює зростання середнього класу населення, а також впроваджує в суспільство демократичні принципи та виступає чинником соціальної та економічної стабільності в країні.

Мале та середнє підприємництво задовольняє потреби населення в товарах і послугах, завдяки своїм можливостям швидко заповнювати всі ринки і ніші, підлаштовуючись під зміни ринку. Впроваджують та використовують нові технології, при цьому не потребуючи величезних інвестицій, вони формують прості моделі керування бізнесом, проводять повну чи часткову автоматизацію процесу виробництва та досить швидко поновлюють свої основні фонди. Малий та середній бізнес значно простіше організувати, чим великий, навіть маючи невеликий досвід, чи при його відсутності, так як більшість країн підтримують розвиток ММСП, знижуючи податки та інші обов'язкові платежі, створюючи державні програми підтримки.

Таким чином, роль малого та середнього підприємництва у сучасній економіці досить вагома. Останніми роками у країнах вона посилилася, через тенденцію позитивного та значимого впливу на економічний та соціальний стан багатьох країн, з різним рівнем розвитку.

Розділ 2. Політика ММСП в Європейському Союзі

Малі та середні підприємства є основою економіки ЄС, вони становлять 99% усіх підприємств в блоці. Зайнятість людей в ММСП в ЄС близько 100 мільйонів осіб, які генерують більше 50% ВВП в Європі. Їх важливість для ЄС полягає у тому, що вони є двугуном іновачій, які вирішують вагомі проблеми, такі як зміна клімату, ефективність використання природних і людських ресурсів, соціальну рівність населення та економічну стабільність.

Саме тому уряд ЄС довгий час працював та працює над створенням політики, яка спрямована на допомогу, підтримку та розкриття потенціалу різних типів ММСП. Постійно діють та створюються фонди підтримки ММСП, а останні роки вони стали ще більш важливими, так як великий відсоток підприємств стикаються з наслідками пандемії COVID-19. Європейська комісія ретельно стежить за дією урядових програм порятунку підприємств, за тим, щоб не порушувались правила конкуренції та виділяють гранди і фінансову допомогу для найбільш постраждалих ММСП.

Щоб підбадьорити дух підприємництва та дати зрозуміти важливість ММСП для європейської економіки, Європейська Комісія започаткувала «Акт про малий бізнес для Європи» у 2008 році. Цим самим створивши політичну основу для ММСП у ЄС. Основними завданнями, якого є боротьба с бюрократією, подолання бар'єрів у торгівлі, поліпшення конкуренції та допомагати ММСП використовувати можливості єдиного ринку в ЄС, виходячи на ринки поза межами країни.

У 2014 році Європейська Комісія запустила програму «Конкурентоздатність підприємств і ММСП» (COSME) що полегшило та збільшило

обсяги фінансування для ММСП різного розміру та на різних стадіях [5]. Він ще був доповнений «Програмою підтримки структурних реформ (SRSP)». Ця програма працює над розробкою рішення залежно від потреб окремих держав-членів, індивідуально для кожної.

Весною 2020 року Європейська комісія опублікувала нову стратегію «Стратегія ММСП для сталої та цифрової Європи» [6], ця стратегія спрямована на допомогу з адаптацією підприємств зі зміною клімату та цифровізацією, допомагаючи ставати кліматично нейтральними бізнесами та ефективно і швидко усувати перешкоди з якими вони стикаються у процесі цифровізації. Так як лише 17% підприємств ЄС були на той час онлайн, і пандемія COVID-19 стала доказом того, як цифровізація може бути корисною підприємствам коли адаптуватися до змін, які ніхто не очікував.

Заходи цієї стратегії включають консультантів, які допомагають підприємствам малого і середнього розміру зменшити їх вплив на навколишнє середовище та використовувати нові технології у виробництві та розуміти нові ринки. Також були створені центри інновацій та різні цифрові курси, на яких навчають боротися із викликами, наприклад, навчають кібербезпеці та блокчейнам. Нові стандарти, які спрямовані для створення стартап-націй, допомагають країнам та підприємствам в обміні найдієвішими практиками, щоб прискорювати зростання ММСП з високими технологіями. Загальна мета – зробити Європу найпривабливішим місцем у світі для заснування та розвитку технологічних малих та середніх підприємств [6].

Вплив COVID-19 на економіку, зміна клімату та цифровізація змушують постійно оновлювати правила та технології, для того, щоб допомагати різним галузям ММСП швидко адаптуватися, тому що вони відіграють важливу роль та роблять значний внесок у розвиток інновацій та економіку в цілому.

Німеччина, яка є головою в Раді ЄС прагне зміцнення сектору ММСП в ЄС, сприяючи чесній конкуренції, забезпечені відповідних умов праці для всіх, покращенні та створені нової інфраструктури і боротьбі з викликами, тому вони спонукають держави, які є членами ЄС створювати програми підтримки для ММСП та допомагати у боротьбі з усіма викликами, якими стикаються малі та середні підприємства [7].

Малі та середні компанії Німеччини відіграють визначальну роль в економіці країни. Успіх цієї країни полягає не в невеликій кількості домінуючих компаній-гігантів, галузей чи промислових регіонів, а через велику кількість компаній – малого, середнього розміру, які є по всій Німеччині та спеціалізуються на різних секторах економіки.

Сектор ММСП Німеччини, відомий як «Mittelstand», надзвичайно різноманітний, тут є сімейні компанії, які існують багато поколінь,

різноманітні стартапи та нові інноваційні компанії, фірми традиційних і нетрадиційних сфер, працівники роздрібної та оптової торгівлі та фрілансери, постачальники, які працюють в одному регіоні та глобальні компанії, які постачають свої продукти та послуги по всьому світі. Розмір ММСП коливається від однієї людини до кількох сотень зайнятих осіб. Mittelstand має багато відомих брендів, та малих компаній, які невідомі нікому, але всі вони забезпечують високі стандарти якості. Саме цей і робить цей сектор таким сильним. Понад 99% німецьких підприємств є ММСП, річний оборот яких менше 50 мільйонів євро та кількістю працівників не більше 500. Багато мігрантів також працюють у малих і середніх підприємствах та близько мільйона із них мають власний бізнес. ММСП Німеччини є дуже передовими щодо інновацій та постійно впроваджують і створюють нові технології, які потім використовуються в інших країнах. В середньому більше ніж 42% німецьких ММСП створюють інноваційний продукт або процес, у той час як з середнім показником для ЄС становить близько 30%. Велика кількість високотехнологічних німецьких ММСП, більшість із них є сімейними, класифікуються як лідери світового ринку своїх ніш або/та є важливими постачальниками для великих компаній.

Переважна більшість підприємств Німеччини, 2,1 мільйона, були так званіми мікропідприємствами, в яких працювало не більше дев'яти осіб і річний обіг яких не перевищував 2 мільйонів євро. Малі підприємства займають другу позицію за кількістю в Німеччині. Середніх підприємств значно менше ніж мікро та малих.

Згідно з даними Institut für Mittelstandsforschung (IfM) [8] ММСП є двигуном німецької економіки. Доказом цього є статистичними дані, які відображають значущості ММСП для економіки Німеччини:

- 3,35 мільйона (99,3%) німецьких підприємств відносяться до ММСП;
- малими та середніми підприємствами в середньому генерується 2,32 трильйона євро, це становить 33,7% продажів товарів і послуг у Німеччині;
- 29,4 мільйона (55%) людей зайняті в секторі ММСП, 18% із них на мікропідприємствах, 21% – на малих і ще 16% на середніх підприємствах;
- 70,6% усіх учнів проходять навчання у закладах із кількістю працівників менше 250 осіб, тобто ММСП;
- оборот експорту німецьких ММСП становить 16,8% від загального експортного обороту Німеччини;
- підприємства малого та середнього розміру витрачають 8,2% від загальних витрат на НДДКР.

Нижченаведений графік демонструє зміну кількості працівників в залежності від типу підприємства в період з 2008 по 2020 рік. Мікро, малі та середні підприємства за ці роки загалом збільшили кількість

працівників. Найбільший показник найнятих працівників був зафіксований у 2018 році на малих підприємствах – 6890040 осіб. Крім того, вони в меншій мірі постраждали від економічних спадів і криз, в порівнянні з великими підприємствами, які знизили середній рівень зайнятості протягом періоду кризи у 2008 і 2009 років. Німецькі ММСП характеризуються надзвичайною стійкістю до криз, хоча у них більш складніше середовище існування ніж у великих компаній. Але пандемія коронавірусу все ж таки серйозно вдарила по сектору ММСП Німеччини, проте вони пережили кризовий 2020 рік відносно неушкодженими.

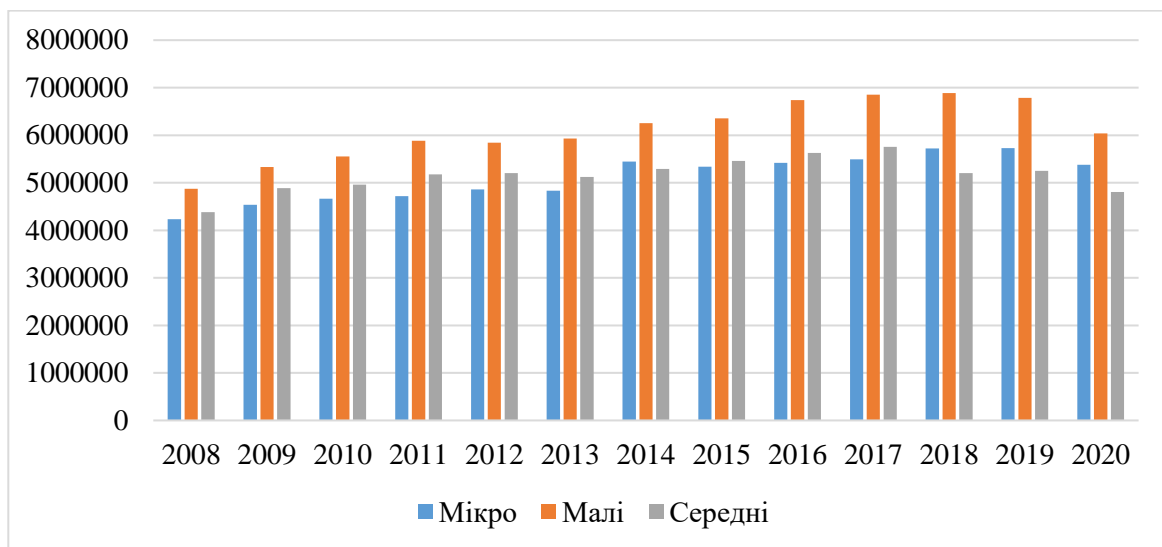

Рис. 1. Кількість найманих працівників за видом підприємства з 2008 по 2020 рік

Джерело: [9]

Як зазначено в дослідженні KfW SME Panel 2021, малі та середні підприємства зазнали збитків у розмірі 277 мільярдів євро. Завдяки своїй адаптивності ММСП незважаючи на скорочення об’ємів продажів – залишалися прибутковими. Середня рентабельність продажів знизилась з 7,5 відсотка до 7,3 відсотка у 2020 році, тим самим Німецькі ММСП довели свою стійкість до криз [10].

Доступ до належного фінансування є ключовою вимогою для ММСП, так як це дає можливість інвестувати та залишатися інноваційними, що, у свою чергу, дозволяє їм залишатися конкурентоспроможними. Німеччина має сильне фінансування ММСП на основі кредитів. Тому міністерство фінансів Німеччини ретельно стежить за фінансуванням та його доступністю для ММСП, умовами та регулюванням для ММСП. Німеччина використовує декілька дієвих інструментів, які додають близько 2 мільярдів євро венчурного капіталу на ринок, вони включають такий інструмент ERP/EIF Growth Facility (вартістю 500 мільйонів євро та

ERP/EIF Fund of Funds, обсяг якого збільшено до 1,7 мільярда євро (включаючи фінансування від European Angels Fund). А також постійно працюють над поліпшенням фіскального середовища та полегшують розміщення нових і молодих компаній на фондовій біржі [28].

Оборот ММСП Німеччини склав 6705217 млн. євро в 2020 році і зріс на 35,94 відсотка з 2008 року. Обороти мікропідприємств зріс на 39,3% порівняно з 2008 роком, малих підприємств на 32,2% та середніх на 16,5% відповідно. Додана вартість за витратами виробництва являє собою валовий дохід від операційної діяльності після коригування на операційні субсидії і непрямі податки. З 2008 року додана вартість за витратами виробництва ММСП зросла на 41,2 %, окремо мікро підприємств на 43,8%, малих – 30,5% та середніх на 19,6 %. Кількість мікро підприємств з інвестиціями в 2020 році склало 732961, малих – 241574 та середніх 52438. Проведений аналіз показав домінуючу роль мікро підприємств в економіці Німеччини [9].

Згідно з останнім щорічним рейтингом Світового банку, Німеччина займає 22-е місце серед 190 економік за легкістю ведення бізнесу [11]. Німеччина – має регіональні відмінності, які і формують унікальну економічну структуру, що складається з великої промисловості і міжнародних компаній та сектору ММСП. Чудова інфраструктура забезпечує безперебійне та безпечне ведення бізнесу. Економічна політика Німеччини націлена на створення промислового середовища з акцентом на інноваціях і технологіях, чесній конкуренції та надійним правовим гарантіям, завдяки чому підприємці можуть швидко захистити свої права, бізнес та інтелектуальну власність. Багато ММСП використовують цей потенціал, що робить їх лідерами на відповідних ринках. Продукція великих і малих підприємств галузей промисловості є світовим експортним лідером.

Згідно з останніми дослідженнями, Німеччина є найкращим місцем для інвестицій у Європі. Так як тут діє економічна стабільність, великий внутрішній ринок, велика клієнтська база для інвесторів. Інтеграція Німеччини у світову економіку дає можливість компаніям отримувати та обмінюватися знаннями, продуктами та співробітниками. Власники бізнесу в Німеччині можуть розраховувати на стабільне політичне, економічне та соціальне середовище, в якому є усі можливості для розвитку своїх ідей, які будуть захищені законом [12]. Закон про авторське право, Патентне право та Закон про товарні знаки охороняють інтелектуальну власність в Німеччині, включаючи винаходи, корпоративні логотипи і концепції. Економічна політика захищає різні ідеї, шляхом дії законодавства про конкуренцію. Вони не дозволяють конкурентам вводити в оману покупців щодо вашої продукції з метою завоювання клієнтів та ринків. Окрім цього уряд Німеччини захищає не

тільки свободу конкуренції, але і свободу громадян. Основний порядок ліберально-демократичної республіки дає гарантії населенню, завдяки яким вони можуть обирати своїх представників, та забороняє зловживання владою.

Саме тому вона незмінно вважається одним з найбільш привабливих напрямків для інвестицій, завдяки стабільній правовій сфері, надійній інфраструктурі, висококваліфікованій робочій силі, інноваціям та підтримці наукових досліджень.

Ще одним успішним прикладом розвитку ММСП є Польща. За останні три десятиліття Польща досягла значного економічного прогресу. Польща значно покращила рівень освіти та кваліфікації, інтегруючись в європейські та світові ринки. Відповідно звіту Світового банку, про шляхи зростання продуктивності в Польщі (2021 рік), Польщі потрібно підтримувати та удосконалювати зростання продуктивності за допомогою нових державних інструментів, в тому числі орієнтованих на малі і середні підприємства, для того щоб економічно зростати та бути на рівні країн з розвинутою економікою Західної Європи [13].

Малі та середні компанії відіграють важливу роль у будь-якій економіці, так як вони сприяють створенню ВВП, робочих місць, є джерелом творчих і техніко-технологічних інновацій, а також соціально-економічного розвитку регіону. Тому підтримка ММСП є одним із основних інструментів економічного зростання будь-якої економіки світу, у тому ж числі і Польщі. ММСП роблять значний внесок у національний дохід будь-якої країни, зайнятість, продуктивність, підготовку та перепідготовку підприємств, вони мають гнучкі виробничі можливості, вони швидко пристосовуються до змін попиту.

Сектор малого і середнього бізнесу в Польщі визначається як фірми з чисельністю працівників від 10 до 249 осіб. У 2020 році 67,8% від загального числа зайнятих припадало на сектор ММСП, у той час як середній показник по ЄС був 65,2%. Продуктивність малого та середнього бізнесу, яка визначена як додана вартість на одного зайнятого, склала близько 20 700 євро, у той час як середній показник по ЄС значно більше і становить 40 000 євро.

За останні роки кількість підприємств у Польщі зростає – у 2020 році перевищила 2,3 млн. У структурі підприємств за розміром малі та середні підприємства складають 99,8% усіх підприємств, серед них найбільша група (97,0%; 2,2 млн.) є мікропідприємствами. Малі компанії у структурі польських підприємств становлять 2,2% (49,5 тис.), середніх – 0,6% (14,4 тис.), а великих – лише 0,2% (3,7 тис.). Домінуючими сферами діяльності ММСП є послуги (52,9%), торгівля (21,6%), будівництво (15,4%) і промислове виробництво (10,0%). У секторі ММСП зайнято

6781,6 тис. осіб, що становить 67,8% від усіх працівників підприємств та генерується близько 50% ВВП [14].

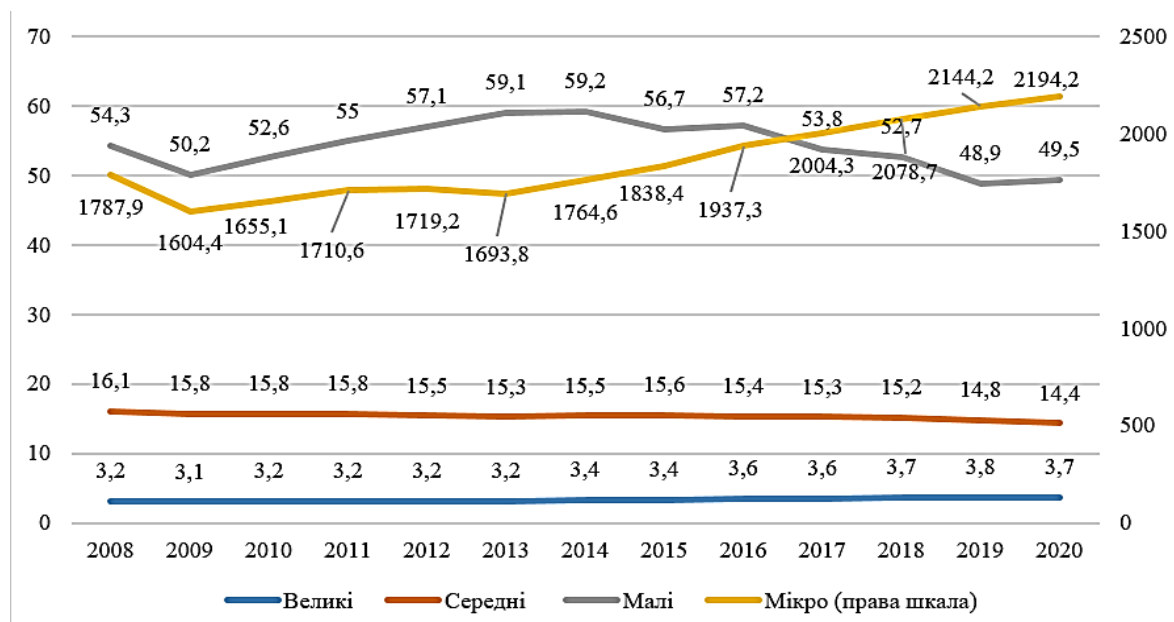

Рис. 2. Кількість підприємств (тисяч) за розміром у Польщі, 2008–2020 рік

Джерело: складено автором на основі даних [2]

Аналізуючи дані щодо кількості підприємств за розміром, можна побачити, що в період 2008–2020 роки кількість великих і середніх підприємств незначно коливалася та залишалася на схожому рівні. Проте, якщо порівнювати структуру компаній у 2020 році з 2008 роком, то спостерігається збільшення частки мікропідприємств (з 1787,9 тис. до 2194,2 тис.) та зменшення частки малих і середніх підприємств. У 2020 році порівняно з 2019 роком зросла кількість діючих підприємств у групі мікропідприємств (на 2,3% з попереднім роком) та малих підприємств (на 1,2%). З іншого боку, кількість середніх і великих підприємств зменшилася (на 2,3% у кожній із цих груп).

Група Світового банку ставить Польщу на 40 місце в загальному рейтингу «Ведення бізнесу», що є вищим за більшість інших країн Центральної та Східної Європи [15].

Польща має стратегічне розташування в центрі Європи, що робить її ідеальним місцем інвестицій для компаній, які бажають експортувати свою продукцію як на Схід, так і на Захід. Вона також вважається однією з найбільш економічно стабільних та найшвидше розвиваючихся країн. В Польщі діє надійна інституційна система та стабільне політичне середовище, сильний людський капітал, центральне розташування, великий внутрішній ринок (найбільший у Центрально-Східній Європі) та

інвестиційна політика. ОЕСР визначає Польщу як одну із топ-5 країн за ефективністю податкової політики для інноваційних компаній в ЄС. Уряд Польщі пропонує різні інвестиційні стимули для бізнесу, наприклад, звільнення від місцевих податків і зборів. В Польщі існує програма підтримки інвестицій, які є основою для польської економіки між 2011 і 2030 роками. Крім того, існують інвестиційні стимули для підприємницької діяльності, розташованої в межах 14 спеціальних економічних зон (SEZ), які пропонують звільнення від податку на прибуток підприємств (CIT) до 50% інвестиційних витрат. 94% інвесторів сказали, що вони задоволені інвестуванням у Польщу, під час опитування за 2019 рік, яке проводили РАІН, Грантом Торнтоном і HSBC – «Інвестиційний клімат» [16]. Уряд Польщі намагається залучати нових інвесторів в своїх регіонах та намагається спростити процес відкриття бізнесу в Польщі, зробити країну сприятливим місцем для ведення бізнесу і одним із найбільш привабливих місць для інвестицій. Польщу, безумовно, варто розглядати в якості інвестиційного спрямування для підприємств, що прагнуть розширити свою діяльність і зробити довгострокові інвестиції в зростаючу економіку.

Аналіз галузевої структури мікро-, малих та середніх підприємств показав що найбільшою групою за чисельністю є підприємства сфери послуг (53,0%). У роздрібній торгівлі працює майже кожна п'ята компанія (21,6%), а кожна 7 – у будівництві (15,5%). Кожне 10 підприємство сектору ММСП (10,0%) зайняті у промисловості. Галузева структура великих компаній відрізняється від структури МПС. 51,6% великих підприємств здійснюють промислову діяльність. Однак вони рідше працюють у сфері послуг (31,1%), торгівлі (13,7%) та будівництва (3,6%) ніж ММСП [17].

Згідно з даними реєстру REGON28, у 2021 році було зареєстровано 368 тисяч нових підприємств. У порівнянні з минулим роком кількість новостворених підприємств зростає на 11,9%, а ліквідованих – на 11,8%. У 2008–2021 роках кількість новостворених підприємств була (крім 2009 та 2011 років) більшою, ніж кількість ліквідованих. Це характеризується, як тенденцією до зростання (хоча у 2020 році спостерігалось зменшення кількості нових реєстрацій компаній, що, швидше за все, було пов'язано з пандемією COVID-19) [18].

Таблиця 1

**Частка створеної підприємствами валової доданої вартості у ВВП –
протягом 2008–2019 років**

Рік	ВВП (млн злотих)	Компанії всього	ММСП Разом	Мікро	Малі	Середні	Великі	Інші суб'єкти	Мита та податки по відношенню до ВВП
2008	1275432	71,1%	47,2%	29,9%	7,4%	9,9%	23,9%	16,5%	12,5%
2009	1343366	72,3%	48,4%	30,4%	7,9%	10,1%	23,9%	16,5%	11,1%
2010	1416447	71,6%	47,6%	29,6%	7,7%	10,4%	24,0%	16,5%	11,9%
2011	1528127	71,8%	47,3%	29,4%	7,8%	10,1%	24,5%	16,1%	12,2%
2012	1596378	73,0%	48,5%	29,7%	7,8%	11,0%	24,5%	15,6%	11,4%
2013	1662678	73,5%	50,1%	30,8%	8,8%	10,6%	23,4%	15,3%	11,2%
2014	1719146	73,4%	50,0%	30,2%	8,9%	11,0%	23,4%	15,2%	11,2%
2015	1799321	74,0%	49,9%	30,5%	8,1%	11,3%	24,1%	14,7%	11,3%
2016	1858468	73,6%	49,8%	30,2%	8,5%	11,1%	23,8%	14,9%	11,6%
2017	1989314	72,3%	49,1%	30,3%	8,2%	10,7%	23,2%	15,0%	12,7%
2018	2120480	72,7%	49,1%	29,0%	9,1%	11,1%	23,6%	14,3%	13,0%
2019	2293199	72,3%	49,6%	30,6%	8,8%	10,2%	22,7%	15,0%	12,7%

Джерело: [14]

Малі та середні підприємства генерують кожен другий злотий ВВП (49,6%) країни. Найбільшу частку у створенні ВВП в займають мікропідприємства – 30,6%. Є значні відмінності між сектором ММСП та великими підприємствами у створенні ВВП за галузями економіки. У випадку ММСП сектор послуг має найбільше значення, оскільки він створює 44,5% ВВП, а у великих компаніях – 31,1%. На другому місці – торгівля (26,1% – ММСП; 11,2% – великі компанії) [14]. Із табл. 1 ми бачимо, що мікропідприємства відіграють важливу роль у створенні доданої вартості у ВВП, обсяги перебільшують обсяги великих підприємств, що демонструє цінність мікропідприємств.

Розділ 3. Роль малого та середнього бізнесу в Україні

Малий і середній бізнес сьогодні – це соціально-економічна основа, без якого не може стабільно розвиватися будь-яка країна орієнтована на інновації. ММСП визначає темпи економічного зростання, структуру і якість ВВП.

Надзвичайно важливою є роль ММСП під час нестабільної економічної ситуації та виходу із неї, так як малий та середній бізнес впливає на попит та пропозицію, створюючи баланс між ними. ММСП впроваджують інновації в країні і формують середній клас у вигляді нових власників

бізнесу. Формують інтелектуальну еліту нації, а як результат це стає основою для формування еліти фінансової. Тому у розвитку малих та середніх підприємств повинна бути зацікавлена держава в особі Верховної Ради, Кабінету Міністрів, Президента України та органів виконавчої влади. Для досягнення успіхів в економічному просторі країні, потрібно створювати умови для розвитку малого та середнього бізнесу.

З 01.01.2018 в Україні застосовується нова класифікація підприємств (див. табл. 2) з поділом на мікро-, малі, середні та великі, визначена ст. 2 Закону про бухоблік.

Таблиця 2

**Визначення категорії підприємств
(мікро-, малі, середні та великі) в Україні**

Підприємства	Критерії оцінки за рік, що передує звітному		
	Балансова вартість активів, євро*	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), євро*	Середня кількість працівників, осіб
Мікропідприємства	До 350 тис.	До 700 тис.	До 10
Малі	До 4 млн	До 8 млн	До 50
Середні	До 20 млн	До 40 млн	До 250
Великі	Понад 20 млн	Понад 40 млн	Понад 250

Джерело: [19]

В Україні діє закон «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [20], який визначає правові та економічні засади державної політики у сфері підтримки та розвитку малого і середнього підприємництва. Головною метою державної політики у сфері ММСП є:

- створення належних умов для розвитку сектору ММСП;
- сприяти та забезпечувати розвиток суб'єктів ММСП, шляхом формування середовища з чесною конкуренцією та підвищувати їх конкурентоспроможності;
- стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності суб'єктів ММСП;
- сприяти просуванню вироблених товарів підприємствами малого та середнього розміру (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки;
- забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки ініціатив населення.

Міністерство економіки України впровадила реформу для розвитку підприємства, головна мета якої полягає в створенні сприятливих умов для розвитку сильного та конкурентоспроможного сектору малого і середнього підприємництва, з урахуванням тих обмежень можливості фінансової підтримки та викликів, з якими зіштовхнулася Україна. Дана реформа передбачає забезпечення доступу до ринків, фінансів та створення інфраструктури малого та середнього бізнесу [21].

Державна підтримка малого та середнього бізнесу передбачає програми підтримки для ММСП, в яких визначається механізм цієї підтримки, вони затверджуються Кабінетом Міністрів України в установленому законом порядку.

Однією з таких державних програм є “Доступні кредити 5-7-9”, яка є універсальним та дієвим механізмом кредитування мікро- та малого бізнесу незалежно від сфери їх діяльності, фінансова підтримка від держави для суб’єктів підприємництва, через компенсацію відсотків за отриманими кредитами та гарантій Фонду. Ця програма робить кредитування більш доступним для підприємців. Станом на 13 травня 2022 р. укладено 40 486 кредитних договорів на загальну суму 110,1 млрд гривень [22].

Для малого та середнього бізнесу в Україні діє інфраструктурна, фінансова, інформаційна, консультаційна підтримка, а також підтримка у сфері інновацій, науки, промислового виробництва, підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу. Фінансова підтримка передбачає: часткову компенсація відсоткових ставок за кредитами, лізинговими факторинговими платежами та платежами за користування гарантіями; надання гарантій та порук за кредитами суб’єктам малого і середнього підприємництва, надання кредитів для започаткування і ведення власної справи; надання позик на придбання і впровадження нових технологій та інші види фінансової допомоги [20].

За даними Держстату, загальна кількість активних підприємств в Україні в 2021 року становило 675 484, серед них середніх підприємств було 17502, що становить 4,7% від загальної кількості, малі підприємства займають найбільшу частку 95,1% та є основою економіки, їх кількість становила 352722, мікропідприємств у 2021 році нараховувалось 304650 і 82,2% відповідно.

Аналізуючи нижченаведену діаграму, ми бачимо зміну кількості підприємств протягом 2010–2021 років, можна помітити різке зменшення підприємств з 2014 по 2016 рік. В 2014 році в Україні розпочалася економічна криза, спричинена збройною агресією Російської Федерації. Вона призвела до руйнування виробничих потужностей, інфраструктури, міжгалузевих і логістичних зв’язків, ускладнення міжнародних відносин

та договорів, недоступності вугілля, зростання ризиків для інвестицій. З 2016 році можна помітними (див. рис. 3) позитивну тенденцію у кількості ММСП, це було результатом покращення в економіці країни: зростання валового внутрішнього продукту, обсягу прямих іноземних інвестицій, зниження темпів зростання споживчих цін. З 2019 ми знову спостерігаємо зниження кількості підприємств, це насамперед пов'язано з пандемією COVID-19.

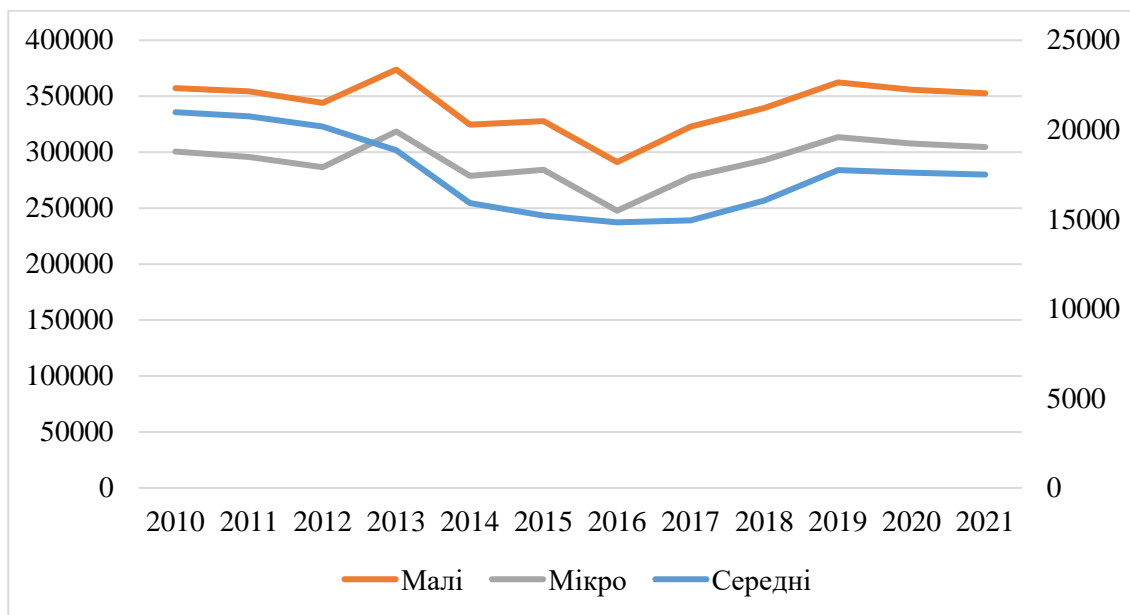

Рис. 3. Динаміка кількості активних підприємств середні (права шкала), малі та мікро з 2010 по 2021 рік

Джерело: складено автором на основі даних [23]

Основними видами економічної діяльності малих, середніх та мікропідприємств у 2021 році були – сільське, лісове та рибне господарство, промисловість, будівництво, оптова та роздрібна торгівля, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, інформація та телекомунікації, операції з нерухомим майном, професійна, наукова та технічна діяльність, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування та інші.

Найбільша кількість малих підприємств у % до загальної кількості діючих підприємств відповідного виду діяльності зайнята в таких сферах, як оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (96,5%), сільське, лісове та рибне господарство (95,5%), промисловість (89,5%), операції з нерухомим майном (99%), будівництво (97%), професійна, наукова та технічна діяльність (98,1%).

Мале і середнє підприємництво відіграє значну роль в підвищенні рівня конкурентоспроможності, відновленні економічного зростання та

розвитку середовища, яке сприяє впровадженню підприємницької діяльності, забезпечує насичення усіх ринків та ніш товарами та послугами, сприяє позитивним економічним та соціальним тенденціям розвитку країни.

Загальна ж кількість зайнятих працівників в ММСП у 2021 році становило 5 520,1 тис.осіб із них 53,76% були зайняті підприємствах середнього розміру, 32,16% на малих і 14,08% на мікропідприємствах відповідно.

Обсяг реалізованої продукції, (товарів, послуг) найбільше у підприємств середнього розміру, вони реалізували товарів і послуг у 2021 році на 5900055,0 млн.грн, малі на 2576371,4 млн. грн і мікропідприємства на 862346,3 млн. грн відповідно.

У розвинених країнах частка виробленої продукції малими підприємствами сягає близько 40%. Це свідчить, що український малий бізнес потребує реформ підходів до його підтримки та регулювання.

Таблиця 3

**Показники діяльності середніх,
малих та мікропідприємств у 2021 році**

Показники	Середні	Малі	Мікро
Кількість суб'єктів господарювання, одиниць	17502	352722	304650
Кількість суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	5	85	74
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	2967,8	1775,2	777,1
Кількість найманих працівників, тис. осіб	2966,5	1674,5	681,0
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млн.грн.	5900055,0	2576371,4	862346,3

Джерело: складено автором на основі даних з сайту Державної служби статистики України [23]

Нижче представлена діаграма, на якій можна побачити динаміку кількості зайнятих працівників на середніх, малих та мікро підприємствах з 2010 по 2021 рік, ми бачимо, що кількість зайнятих активно зменшувалась з 2010 року аж до 2016, з 2016 відбувається позитивна тенденція до збільшення кількості зайнятих, але, на жаль, так і не вдалося відновити рівень, який був у 2010 році.

ММСП можуть вирішити проблему безробіття. Соціальна значущість малого підприємництва полягає в тому, що сьогодні воно становить основу середнього класу населення, надає стабільність суспільству та забезпечує фінансовий розвиток будь-якої економіки країни у тому ж

числі і України. ММСП сприяє розвитку відсталих за соціально-економічними показниками регіонів. ММСП є важливими гравцями в ринковій економіці країн, оскільки вони знижують рівень безробіття і збільшують податкові надходження, експорт, а також міжнародну та інноваційну діяльність країн.

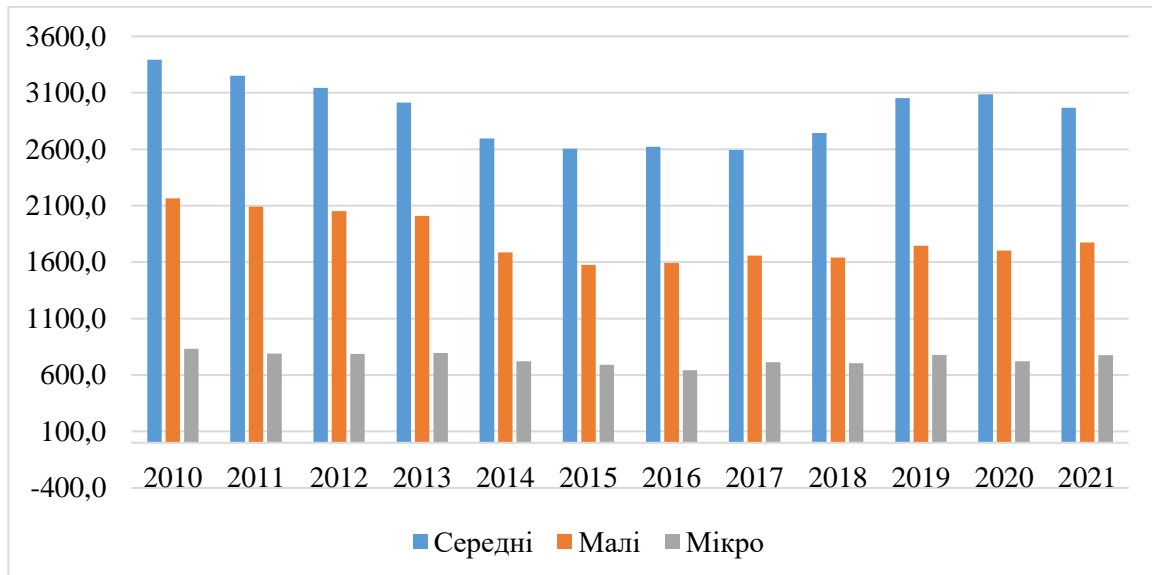

Рис. 3. Динаміка кількості зайнятих працівників на підприємствах (середні, малі, мікро) з 2010 по 2021 рік

Джерело: складено автором на основі даних [23]

Напередодні вторгнення Російської Федерації на територію України, українська економіка набирала обертів. Хоча в 2020 році Україна пережила невеликий спад через пандемію COVID-19, але перед цим було зростання ВВП протягом чотирьох років поспіль. Малі і середні підприємства (ММСП) зіграли важливу роль в цьому прогресі, особливо в секторах оптової і роздрібної торгівлі та інформаційних технологій.

За останній рік позитивні економічні перспективи України були зруйновані політичною ситуацією в країні. Особливо сильно постраждав сектор малого та середнього бізнесу, через постійні збої в роботі, військові атаки на критично важливі об'єкти інфраструктури, що призвело до різкого погіршення ділового середовища.

Європейський банк провів кількісне опитування (150 підприємств) та якісний аналіз (інтерв'ю з 16 керівниками або їх заступниками) ММСП у сфері виробництва та послуг, які не пішли з ринку. За результати дослідження 57% ММСП продовжують свою довоєнну діяльність, 37% працюють, але скоротили свій випуск, 6% призупинили свою діяльність, у 47% підприємств зменшився дохід та на 22% зменшилася зайнятість [24].

До негативних наслідків подій у 2022–2023 років для бізнесу в Україні належать:

- падіння ділової активності, через зменшення кількості діючих підприємств;
- зменшення доходів підприємств;
- зменшення кількості замовлень, через: міграцію населення, зниження платоспроможності громадян, скорочення розмірів місцевих і центрального бюджетів.
- призупинення інвестицій, у тому числі іноземних, зниження зарплат, часткова зайнятість;
- погіршення платіжної дисципліни (більше боржників);
- збільшення плинності кадрів через мобілізацію та міграцію;
- руйнування енергетичної інфраструктури;
- передислокація підприємств та втрата техніки і працівників.

До позитивних наслідків можна віднести наступне:

- деякі компанії отримали нові замовлення та розширили продажі (зокрема, за рахунок зменшення кількості конкурентів або збільшення держзамовлень);
- більш ефективні підприємства, змушені шукати нові та креативні способи отримання прибутку;
- ММСП стали більш активними у пошуку експортних можливостей, так як країни світу стали відкритими для українського бізнесу;
- ММСП переходять на виробництво продукції з високою доданою вартістю та шукають нішеві/ексклюзивні продукти.

Для власників малого і середнього бізнесу подолання цього кризового періоду вимагає рішучості й творчого підходу. Багато українських ММСП успішно орієнтуються на нові засади та борються з викликами ведення бізнесу під час війни. Більшість змушені реагувати на нові військові, гуманітарні потреби та змінювати свою бізнес-модель. Є багато прикладів серед малих та середніх підприємств, які перелаштовують своє виробництво під потреби військовослужбовців та постраждалих людей, наприклад з виготовлення театральних костюмів переходять до пошиву військового одягу або влаштовують майстер-класи для дітей збираючи фінансову та гуманітарну допомогу, заклавши свої магазини.

Для багатьох власників малого та середнього бізнесу вижити означало переїхати у безпечніші регіони на заході України або за кордон та починати будувати бізнес з початку.

З початку повномасштабного вторгнення Владі в Україні стало зрозуміло, що бізнес потребує швидких та дієвих заходів підтримки. Тому вже в березні 2022 року був ухвалений закон про пільгове оподаткування бізнесу. Також було скасовано мито і ПДВ на весь імпорт, але з часом були повернені для поповнення бюджету і підтримки економіки.

Кабінет Міністрів України ухвалив постанову, якою внесли зміни до Порядку надання компенсації роботодавцям за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб. За кожного працевлаштованого з числа внутрішньо переміщених осіб держава виплачує роботодавцю компенсацію у розмірі мінімальної заробітної плати (6 700 грн) впродовж 2 місяців.

Також було запущено ДП «Прозорро.Продажі» платформу цифрової взаємодії для допомоги з релокації бізнесу, за підтримки Міністерства цифрової трансформації України та національного проєкту з розвитку підприємництва та експорту Дія.Бізнес.

Було запроваджено державну грантову програму «єРобота», яка надавала можливість отримання грантів на власну справу для створенням нових робочих місць. Деяким підприємцям за допомогою цієї програми випала можливість перевезення своїх підприємств в інші регіони і повторно запустити там роботу. За даними Мінекономіки, станом на початок лютого було переселено 791 підприємство, з них 617 вже працюють на новому місці [25].

Також на офіційному сайті «Дія» [26] було створено Маркетплейс фінансових можливостей для бізнесу, де підприємці мають змогу обрати для себе необхідну фінансову програму та отримати допомогу.

За місяць війни український бізнес втратив більше ніж за два роки пандемії. Масштаби всього збитку та наслідки неможливо наразі оцінити, тому, що бойові дії в країні продовжуються досі. Згідно з опитуванням, проведеним Європейською бізнес-асоціацією, тільки 17% компаній працюють на повну потужність, а кожна третя не працює. Третина підприємств планують відновити роботу. Загалом, уряд України активно підтримує малий та середній бізнес, однак є і негативні моменти, такі як відміна більшості вищезазначених пільг. Також у підприємців є багато питань щодо діяльності податкової служби та митниці.

Україна – молода держава, яка продовжує розвивати свою економіку. Активно проводяться реформи для економічного зростання країни, але стан малого та середнього бізнесу бажає кращого. Підприємці скаржаться на складні умови відкриття бізнесу. Зарубіжний досвід демонструє, що в ринковій економіці сектор малого бізнесу займає своє місце як найбільш масова, гнучка і динамічна форма господарювання. Оскільки Україна прагне бути частиною Європейського Союзу і 23 червня 2022 року під час саміту лідерів країн ЄС Україна отримала статус кандидата на членство у ЄС, їй слід брати приклад з розвинених країн, в яких діють відповідні умови для створення та діяльності сфери ММСП.

Незважаючи на значну кількість ММСП в Україні, вони мають багато проблем і перешкод у своїй діяльності та перебувають у поганому стані. По-перше, тиск адміністративних органів і недостатність державної

підтримки. Підприємці все частіше скаржаться на надмірний податковий тиск чи збільшення кількості перевірок (пожежних, Держсанепідемстанції, ДПП тощо). В середньому 28% прибутку йде на податки. По-друге, в Україні є корупція у взаємодії з органами державної влади. По-третє, монополізація бізнесу. В Україні в багатьох сферах існує монополія. Для нормального розвитку ММСП необхідно зменшити масштаби та розміри монополізації великих підприємств. Крім того, людям часто не вистачає достатнього рівня освіти та знань, а також коштів для створення малого чи середнього підприємства. А враховуючи нестабільну економіку, напружену політичну ситуацію та війну, більшість не хоче брати гроші в кредит, через значну нестабільну ситуацію, відсутність гарантій безпеки та недовіру до місцевих банків. У свою чергу, державне фінансування, надання пільг та кредитів для ММСП знаходяться на низькому рівні.

Одним із найбільш яскравих прикладів є Німеччина, яка за відносно короткий час (від закінчення війни до 1960-х років) відновила свою економіку після Другої світової війни. Результатом політики Німеччини стала ліквідація товарного дефіциту, швидке відновлення інфраструктури та промисловості. Велику роль у відновленні країни відіграли США та «план Маршалла».

Федеральний уряд Німеччини пропонує широкий спектр фінансових послуг для підтримки ММСП та для потенційних підприємців та інноваційних стартапів, щоб вони могли впроваджувати нові проекти, продукти, процеси та послуги. Було створено інструменти та програми для успішного фінансування стартапів та компаній, що розвиваються. Ці програми пропонують позики під низькі відсотки, капітал і гранти для стартапів та інвестицій у розвиток. Метою є підтримка всіх етапів початку бізнесу – від створення вищих навчальних закладів і науково-дослідних установ до підтримки та сприяння у зростанні молодих компаній, які вже є на ринку. Основним фактором такого успіху стартапів і молодих технологічних компаній в Німеччині є легкий доступ до венчурного капіталу.

Фінансування ММСП за рахунок кредитів в Німеччині знаходиться також на високому рівні. А також одним із основних напрямків діяльності в Німеччині є забезпечення кваліфікованої робочої сили, залучення біженців до професійного навчання та роботи. Існує кілька програм, які залучають нових кваліфікованих фахівців і студентів з-за кордону та надання інформації про життя і роботу в Німеччині. Вони також активно борються із бюрократією і створенню більш ефективного регулювання. Вони модернізували своє законодавство про державні закупівлі. Провели найбільшу за 10 років реформу законодавства про закупівлі, яка зробила державні закупівлі сучасними, простими і зручними для користувачів.

Це дає органам-замовникам і компаніям більшу гнучкість при формуванні процедури закупівель.

Німеччина підтримує цифровізацію у всіх секторах ММСП, вони організували 25 центрів передового досвіду для ММСП які базуються по всій Німеччині, вони пропонують та надають допомогу у вигляді експертних знань, обміну досвідом і практичні приклади. Існують також спеціальні програми для підвищення обізнаності з таких питань, як захист даних і їх безпеку. На відміну від більшості інших країн світу, ММСП в Німеччині можна знайти всюди, в тому числі в невеликих містах, а не тільки в столиці, вони використовують свою регіональну політику для поліпшення бізнес-середовища в менш сприятливих районах. Фінансування, що надається для підтримки інвестицій з боку торгівлі і промисловості, інвестицій у місцеву інфраструктуру, пов'язану з торгівлею. Існує велика кількість заходів, які спрямовані на взаємодію та співпрацю працівників між собою, а також заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності ММСП.

Політика Польщі для ММСП спрямована на полегшення доступу до фінансових ресурсів за допомогою таких інструментів, як субсидії, кредити, позики, гарантії, поруки, участь у капіталі, ризиковий капітал тощо. Великою популярністю користуються місцеві кредитні фонди та кредитні гарантійні фонди, які полегшують доступ до кредитів комерційних банків. Цікавим інструментом фінансової підтримки інноваційної підприємств – інноваційний ваучер, метою якого полягає у розвитку співпраці між ММСП та науковими підрозділами у сфері науково-дослідних робіт. Також у Польщі діє програма підтримки для ММСП в таких сферах, як дослідження та інновації, інвестицій та інфраструктури, використання передових технологій, науково-дослідницьких розробок та впровадження результатів наукових досліджень; створенні робочих місць, нові інвестиції з високим інноваційним потенціалом. Крім того, сьогодні однією з найважливіших умов ефективної підтримки підприємництва у Польщі є дієва взаємодія між адміністративним, науковим та бізнес-секторами, представниками місцевої влади з підприємцями та представниками вищих навчальних закладів університетів та науково-дослідні підрозділів, проведення спільних проектів, обмін досвідом та практиками. Німеччина та Польща для України може слугувати яскравим прикладом для успішного розвитку ММСП.

Висновки

Найважливішим інституційним елементом ринкової економіки є мале та середнє підприємництво (ММСП). Стан та рівень розвитку яких впливає на темпи економічного зростання, ефективність виробництва,

об'єм валового національного продукту, рівень зайнятості, є основою створення інновацій та нових технологій, задовольняє потреби населення та робить країну конкурентоспроможною на світовій арені, завдяки своїй гнучкості під час прийняття рішень, розумінні потреб клієнтів, швидкій адаптація до будь-яких змін ринку та викликів, які виникають в суспільстві, швидку зміну процесів та структури підприємства.

Сектор ММСП є основою економіки в Європейському Союзі, так як займають найбільшу часту підприємств, генерують великий відсоток ВВП, являються двигуном інновацій та технологій та вирішують проблеми безробіття, зміни клімату, соціальної рівності та економічної стабільності в блоці.

Малі та середні підприємства грають важливу роль в економіці Польщі, вони складають 99,8% усіх підприємств. Головними сферами в яких зайняті ММСП є послуги, торгівля, будівництво і промислове виробництво. Також ММСП в Польщі є головним роботодавцем та створюють близько половини ВВП країни. В Польщі діє політика спрямована на підтримку та розвиток ММСП, діє велика кількість державних програм стимуляції розвитку та покращення умов, в яких Польща є привабливою країною для інвестицій та створення бізнесу.

Успіх німецьких малих та середніх підприємств полягає у надзвичайно сильній культурі фінансування та надання кредитів і підтримки від держави цьому сектору. ММСП Німеччини характеризують як підприємства стійкі до економічних криз, через свою гнучкість, здатність адаптації до змін та потреб, високою продуктивністю праці та впровадження інновацій і технологій не тільки в самій країні, а й поза її межами. Німеччина займає 22-е місце за легкістю ведення бізнесу. ММСП Німеччини становлять 99,3% від загальної кількості підприємств, забезпечують найбільшу кількість найнятих працівників та близько половини ВВП.

Загальна кількість ММСП в Україні становить 95,1% та є дуже важливою ланкою економіки, вони забезпечують 5520,1 тисяч зайнятих осіб та сприяють відновленню економічного зростання та скорочені рівня безробіття. Основними видами економічної діяльності ММСП в Україні є сільське, лісове та рибне господарство, промисловість, будівництво, оптова та роздрібна торгівля, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, інформація та телекомунікації, операції з нерухомим майном, професійна, наукова та технічна діяльність, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування та інші.

Для післявоєнного відновлення України досвід Польщі та Німеччини є прикладом розвитку, фінансування та підтримки ММСП, які являються двигуном цих країн. Але в Україні є багато невирішених проблем, які стримують розвиток малого та середнього бізнесу.

Малі та середні підприємства можуть стати майбутнім для України. Залучення інвестицій в ММСП сприятиме розвитку регіональних економік та зменшенню економічних нерівностей. Підтримка малих та середніх підприємств створює нові робочі місця, підвищує рівень доходів населення та сприяє соціальній стабільності.

Важливо надати ММСП доступ до фінансування та ресурсів, щоб забезпечити їхній сталий розвиток. Уряд повинен стимулювати підприємців, надаючи фінансові пільги, спрощуючи процедури реєстрації та податкового обліку.

Розвиток цифрових технологій може стати додатковим каталізатором для ММСП в Україні. Використання інтернету, електронної комерції та інших інноваційних рішень може підняти конкурентоспроможність малих підприємств на світовому ринку.

Малі та середні підприємства – це не лише економічний рушій України, але й ключ до створення сучасної та інноваційної країни. Забезпечуючи їх розвиток та підтримку, Україна має всі шанси зайняти своє гідне місце у світовій економіці.

Список використаних джерел:

1. González A., Koopman R. World Trade Report, 2021 (Trade finance). P. 140–141. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr21_e/00_wtr21_e.pdf (accessed: 16.09.2023).
2. Pedraza J. M. The Micro, Small, and Medium-Sized Enterprises and Its Role in the Economic Development of a Country. Business and Management Research. 2021. Vol. 10, No. 1; P. 33–44. URL: https://www.researchgate.net/publication/349440585_The_Micro_Small_and_MediumSized_Enterprises_and_Its_Role_in_the_Economic_Development_of_a_Country (Last accessed: 13.10.2023).
3. Micro, Small, and Medium Enterprises-Economic Indicators (MSME-EI) : Analysis Note. World Bank. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/873301627470308867/micro-small-and-medium-enterprises-economic-indicators-msme-ei-analysis-note> (Last accessed: 13.12.2023).
4. Tewari Parth S., Skilling D., Kumar P., Wu Z. Competitive Small and Medium Enterprises 2013. The World Bank. P. 7–10. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/534521468331785470/pdf/825160WP0P148100Box379861B00PUBLIC0.pdf> (accessed: 16.09.2023).
5. European Commission. COSME. Europe's programme for small and medium-sized enterprises. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/cosme_en (Last accessed: 29.08.2023).
6. Commission Communication: The SME strategy for a sustainable and digital Europe. URL: https://commission.europa.eu/document/239ef6a6-45e7-47a0-ab76-34f964762352_en (Last accessed: 01.09.2023).
7. European Commission. Entrepreneurship and small and medium-sized enterprises (SMEs). URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes_en (accessed: 17.9.2023).

8. The Institut für Mittelstandsforschung (IfM). Macro-economic significance of SMEs. URL: <https://www.ifm-bonn.org/en/statistics/overview-mittelstand/macro-economic-significance-of-smes/deutschland> (accessed: 16.10.2023).

9. Statistisches Bundesamt (Destatis). Enterprises, persons employed, turnover and other business and economic figures: Germany, years, enterprise size. URL: https://www.destatis.de/EN/Themes/Economic-Sectors-Enterprises/Enterprises/Small-Sized-Enterprises-Medium-Sized-Enterprises/_node.html (accessed: 19.10.2023).

10. Federal ministry for economic affairs and climate action. The German Mittelstand as a model for success. URL: <https://www.bmwk.de/Redaktion/EN/Dossier/sme-policy.html> (Last accessed: 19.10.2023).

11. The World Bank. Ease of doing business rank – Germany. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/IC.BUS.EASE.XQ?locations=DE> (Last accessed: 20.10.2023).

12. Invest Region Leipzig GmbH. Why is Germany good for international business? URL: <https://www.invest-region-leipzig.com/why-is-germany-good-for-international-business/> (Last accessed: 19.10.2023).

13. Marc, Lukasz Marek; Kilinc, Umut; Malec, Magda; Skowron, Bartłomiej Dominik. Paths of Productivity Growth in Poland : A Firm Level Perspective. World Bank Group. 2021. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099235002102240024/p17424902ef0460db083a002cec248affd7> (дата звернення: 14.11.2023).

14. Сковронська А., Тарнава А. Звіт про стан малих і середніх підприємств у Польщі, 2022. URL: https://www.parp.gov.pl/storage/publications/pdf/Raport-o-stanie-sektora-maych-i-rednich-przedsibiorstw_13_10_2022.pdf (дата звернення: 15.11.2023).

15. The World Bank. Ease of doing business rank – Poland. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/IC.BUS.EASE.XQ?locations=PL> (Last accessed: 10.11.2023).

16. Polish Investment and Trade Agency. Poland's investment climate: a record defended. URL: https://www.paih.gov.pl/20190611/Klimat_inwestycyjny_polski_rekord_obroniony (Last accessed: 13.11.2023).

17. Центральне статистичне управління Польщі. Нефінансові підприємства за видами та напрямками діяльності у 2020 році веб-сайт. URL: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/przedsiębiorstwa-niefinansowe/przedsiębiorstwa-niefinansowe-wedlug-rodzajow-i-miejsc-prowadzenia-dzialalnosci-w-2020-roku,32,2.html> (дата звернення: 13.11.2023).

18. Центральне статистичне управління Польщі. Структурні зміни груп суб'єктів народного господарства в реєстрі РЕГОН за 2009–2022 роки, веб-сайт. URL: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/zmiany-strukturalne-grup-podmiotow/zmiany-strukturalne-grup-podmiotow-gospodarki-narodowej-w-rejestrze-regon-2022-r-,1,27.html> (дата звернення: 13.11.2023).

19. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.help/zakonodavstvo-ukraini/996-14#o36> (дата звернення: 26.03.2023)

20. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України № 2849-IX від 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 23.11.2023)

21. Міністерство економіки України. Інформація про реформу розвитку підприємництва. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=31>

f9c075-3504-4113-b42d-48c2de248b76&title=InformatsiiaProReformuRozvitokPidprimnitstva (дата звернення: 23.11.2023).

22. Міністерство фінансів України. Державна програма – Доступні кредити 5-7-9%. URL: <https://5-7-9.gov.ua/> (дата звернення: 24.11.2023).

23. Державна служба статистики України. Показники діяльності суб'єктів господарювання URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 26.11.2023).

24. Analysis of key problems and needs of SMEs in Ukraine in a year after Russian invasion. European Bank for Reconstruction and Development P. 6–10. URL: <https://euneighbourseast.eu/news/publications/analysis-of-key-problems-and-needs-of-smes-in-ukraine-in-a-year-after-russian-invasion/> (accessed: 01.12.2023).

25. Дія.Бізнес. Урядові програми та ініціативи з підтримки бізнесу – Державна підтримка. URL: <https://business.diia.gov.ua/wartime> (дата звернення: 01.12. 2023).

26. Дія.Бізнес. Маркетплейс фінансових можливостей для бізнесу. URL: <https://business.diia.gov.ua/marketplace/finansuvanna> (дата звернення: 03.12.2023).

References:

1. González A., Koopman R. World Trade Report, 2021 (Trade finance). P. 140–141. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr21_e/00_wtr21_e.pdf (accessed: 16.09.2023).

2. Pedraza J. M. (2021) The Micro, Small, and Medium-Sized Enterprises and Its Role in the Economic Development of a Country. *Business and Management Research*. Vol. 10, No. 1; P. 33–44. URL: https://www.researchgate.net/publication/349440585_The_Micro_Small_and_MediumSized_Enterprises_and_Its_Role_in_the_Economic_Development_of_a_Country (accessed: 13.10.2023).

3. Micro, Small, and Medium Enterprises-Economic Indicators (MSME-EI) : Analysis Note. World Bank. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/873301627470308867/micro-small-and-medium-enterprises-economic-indicators-msme-ei-analysis-note> (accessed: 13.12.2023).

4. Tewari Parth S., Skilling D., Kumar P., Wu Z. Competitive Small and Medium Enterprises 2013. The World Bank. P. 7–10. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/534521468331785470/pdf/825160WP0P148100Box379861B00PUBLIC0.pdf> (accessed: 16.09.2023).

5. European Commission. COSME. Europe's programme for small and medium-sized enterprises. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/cosme_en (accessed: 29.08.2023).

6. Commission Communication: The SME strategy for a sustainable and digital Europe. URL: https://commission.europa.eu/document/239ef6a6-45e7-47a0-ab76-34f96-4762352_en (accessed: 01.09.2023).

7. European Commission. Entrepreneurship and small and medium-sized enterprises (SMEs). URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes_en (accessed: 17.9.2023).

8. The Institut für Mittelstandsforschung (IfM). Macro-economic significance of SMEs. URL: <https://www.ifm-bonn.org/en/statistics/overview-mittelstand/macro-economic-significance-of-smes/deutschland> (accessed: 16.10.2023).

9. Statistisches Bundesamt (Destatis). Enterprises, persons employed, turnover and other business and economic figures: Germany, years, enterprise size. URL: https://www.destatis.de/EN/Themes/Economic-Sectors-Enterprises/Enterprises/Small-Sized-Enterprises-Medium-Sized-Enterprises/_node.html (accessed: 19.10.2023).

10. Federal ministry for economic affairs and climate action. The German Mittelstand as a model for success. URL: <https://www.bmwk.de/Redaktion/EN/Dossier/sme-policy.html> (last accessed: 19.10.2023).
11. The World Bank. Ease of doing business rank – Germany. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/IC.BUS.EASE.XQ?locations=DE> (accessed: 20.10.2023).
12. Invest Region Leipzig GmbH. Why is Germany good for international business? URL: <https://www.invest-region-leipzig.com/why-is-germany-good-for-international-business/> (accessed: 19.10.2023).
13. Marc, Lukasz Marek; Kilinc,Umut; Malec,Magda; Skowron,Bartlomiej Dominik. Paths of Productivity Growth in Poland : A Firm Level Perspective. World Bank Group. 2021. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/document-detail/099235002102240024/p17424902ef0460db083a002cec248affd7> (accessed: 14.11.2023).
14. Skovrons'ka A., Tarnava A. Zvit pro stan malykh i serednix pidpryyemstv u Pol'shchi [Report on the state of small and medium enterprises in Poland], 2022. URL: https://www.parp.gov.pl/storage/publications/pdf/Raport-o-stanie-sektora-maych-i-rednich-przedsiębiorstw_13_10_2022.pdf (accessed: 15.11.2023).
15. The World Bank. Ease of doing business rank – Poland. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/IC.BUS.EASE.XQ?locations=PL> (accessed: 10.11.2023).
16. Polish Investment and Trade Agency. Poland's investment climate: a record defended. URL: https://www.paih.gov.pl/20190611/Klimat_inwestycyjny_polski_rekord_obroniony (accessed: 13.11.2023).
17. Tsentral'ne statystyczne upravlinnya Pol'shchi. Nefinansovi pidpryyemstva za vydamy ta napryamamy diyal'nosti u 2020 rotsi [Central Statistical Office of Poland. Non-financial enterprises by types and areas of activity in 2020]. URL: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/przedsiębiorstwa-niefinansowe/przedsiębiorstwa-niefinansowe-według-rodzajów-i-miejsc-prowadzenia-działalności-w-2020-roku,32,2.html> (accessed: 13.11.2023).
18. Tsentralne statystyczne upravlinnia Polshchi. Strukturni zminy hrup sub'iektiv narodnoho gospodarstva v reiestri REHON za 2009–2022 roky [Central Statistical Office of Poland. Structural changes in groups of subjects of the national economy in the REGON register for 2009–2022]. URL: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/zmiany-strukturalne-grup-podmiotów/zmiany-strukturalne-grup-podmiotów-gospodarki-narodowej-w-rejestrze-regon-2022-r-,1,27.html> (accessed: 13.11.2023).
19. Pro bukhhaltenskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 16.07.1999 № 996-XIV [On accounting and financial reporting in Ukraine: Law of Ukraine dated 16.07.1999 No. 996-XIV]. URL: <https://zakon.help/zakonodavstvo-ukraini/996-14#o36> (accessed: 26.03.2023).
20. Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i serednoho pidpryyemnytstva v Ukraini: Zakon Ukrainy № 2849-IX vid 13.12.2022 [On the development and state support of small and medium-sized enterprises in Ukraine: Law of Ukraine No. 2849-IX of 13.12.2022]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (accessed: 23.11.2023).
21. Ministerstvovo ekonomiky Ukrainy. Informatsiia pro reformu rozvytku pidpryyemnytstva [Ministry of Economy of Ukraine. Information on the reform of entrepreneurship development]. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=31f9c075-3504-4113-b42d-48c2de248b76&title=InformatsiiaProReformuRozvytokPidprimnitstva> (accessed: 23.11.2023).

22. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Derzhavna prohrama – Dostupni kredyty 5-7-9% [Ministry of Finance of Ukraine. State program – Available loans 5-7-9%]. URL: <https://5-7-9.gov.ua/> (accessed: 24.11.2023).

23. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Pokaznyky diialnosti sub'ektiv hospodariuvannia [State Statistics Service of Ukraine. Performance indicators of business entities]. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed: 26.11.2023)

24. Analysis of key problems and needs of SMEs in Ukraine in a year after Russian invasion. European Bank for Reconstruction and Development P. 6–10. URL: <https://euneighbourseast.eu/news/publications/analysis-of-key-problems-and-needs-of-smes-in-ukraine-in-a-year-after-russian-invasion/> (accessed: 01.12.2023).

25. Diia.Biznes. Uriadovi prohramy ta initsiatyvy z pidtrymky biznesu – Derzhavna pidtrymka [Diya.Business. Government programs and initiatives to support business – State support]. URL: <https://business.dii.gov.ua/wartime> (accessed: 01.12. 2023).

26. Diia.Biznes. Marketpleis finansovykh mozhlyvostei dlia biznesu [Diya.Business. Marketplace of financial opportunities for business]. URL: <https://business.dii.gov.ua/marketplace/finansuvanna> (accessed: 03.12.2023).